

ISSN 2221-8432

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
BAKİ SLAVYAN UNİVERSİTETİ

**HUMANİTAR ELMLƏRİN
ÖYRƏNİLMƏSİNİN
AKTUAL PROBLEMLƏRİ**

Ali məktəblərarası elmi məqalələr məcmuəsi

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
ИЗУЧЕНИЯ ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

Межвузовский сборник научных статей

**THE ACTUAL PROBLEMS
OF STUDY OF HUMANITIES**

Interuniversity collection of scientific articles

№6

2019

Məcmuə 1997-ci ildən nəşr olunur.

İldə 6 nömrə çıxır.

Redaksiyanın ünvanı:

Bakı şəh., Rəsul Rza küç., 125/139b

Tel.: 596 21 44

Faks: 5962144

e-mail: mutarjim@mail.ru

www.mutercim.az

Bakı – 2019

Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri
Rüblük elmi nəşr

Redaksiya heyəti:

Dilçilik

filol. e. d., prof. **Məmmədli Aslan**
filol. e. d., prof. **Məmmədov Nəsirağa**
filol. e. d., prof. **Veysəlli Fəxrəddin**
filol. e. d., prof. **Cahangirov Fikrət**
filol. e. d., prof. **Nurqali Kadişa (Qazaxstan)**
filol. e. d. **Qurbanova Fidan**
filol. e. d., prof. **Cəfərov Mikayıl**
filol. f. d. **Korotşev Aleksandr (Rusiya)**

Ədəbiyyatşünaslıq

filol. e. d., prof. **Qocayev Məmməd**
filol. e. d., prof. **Novruzov Rafiq**
filol. e. d., prof. **Xəlilli Şahin**
filol. e. d., prof. **Qeybullayeva Rəhilə**
filol. e. d., prof. **Rəsulov Rüstəm**
filol. f. d. **Ağamirzəyev Əliş**
filol. e. d., prof. **Travnikov Serqey (Rusiya)**

Pedaqogika

ped. e. d., prof. **Abbasov Akif**
ped. e. d., prof. **Rəcəbov Oqtay**
ped. e. d., prof. **Tağıyev Şahin**
ped. e. d., prof. **Xəlilov Vidadi**
ped. e. d., prof. **Cəbrayilov İntiqam**
ped. e. d., prof. **Quliyeva Ellada**
ped. f. d., dos. **Səmədov Oktay**
filol. f. d., dos. **Carçıyeva İlahə**

İctimai elmlər

tarix e. d., prof.,
AMEA-nın müxbir üzvü **Qasımlı Musa**
tarix e. d., prof. **İbrahimli Fəzail**
fəlsəfə e. d. **Məmmədov Cahangir**
tarix e. d., prof. **Əmrahov Mais**
fəlsəfə e. d., prof. **Əliyev Məmməd**
tarix e. d., prof. **Məmmədov Həbil**
tarix f. d., dos. **Əhməd Əsgər**
siyasi elmlər f. d. **Abdullayev Nətiq**

Buraxılışa məsul: filol.e.d., prof. **Cəfərov Telman**

Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri. Ali məktəblərarası elmi məqalələr məcmuəsi. № 6/2019. – Bakı: Mütərcim, 2019. – 184 s.

Мәсмуә Азәрбајҹан Республікасы Президенти yanında Ali Attestasiya Komissiyası tərəfindən Dissertasiyaların əsas nəticələrinin dərc olunması tövsiyə edilən dövrü elmi nəşrlərin siyahısına daxil edilmişdir.

Сборник включен в Перечень рекомендуемых научных журналов, в которых должны быть опубликованы основные научные результаты диссертаций Высшей аттестационной комиссией при Президенте Азербайджанской Республики.

© Məqalə müəllifləri, 2019

© “Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri” məcmuəsi redaksiyası, 2019

S.R.İMANOVA
e-mail: sevda@mail.ru

Azərbaycan Dillər Universiteti
(Bakı şəh., R.Behbudov küç., 60)

MƏDƏNİYYƏTLƏR ARASINDA DİDAKTİKA SAHƏSİNDƏ OLAN TERMINLƏRİN İZAHI

Açar sözlər: *mədəniyyətlər arası səriştə, mədəniyyətlər arası səriştənin qiymətləndirilməsi, mədəniyyətlər arası kommunikativ səriştə.*

Ключевые слова: *межкультурная компетенция, оценивание межкультурной компетенции, межкультурная коммуникативная компетенция.*

Key words: *intercultural competence, the assessment of intercultural competence, intercultural communicative competence*

Bu gün müstəqil olaraq dünyanın bir çox ölkələri ilə hər bir sahədə beynəlxalq əlaqələr qurmuş, iri miqyaslı beynəlxalq tədbirlərə ev sahibliyi edən ölkəmizin gənclərinin təhsili, dünyagörüşü, yiyələndikləri bacarıq və səriştələri dünya standartlarına uyğun olmalıdır. Bu vəzifənin öhdəsindən gəlmək üçün təhsil sistemində çalışan hər bir mütəxəssis tələbə gənclərin müasir bazar iqtisadiyyatının, qlobal dünyanın tələblərinə uyğun formalaşdırılması yollarını və yeni yanaşma metodlarını araşdırıb, tətbiq etməlidir. Xüsusən də, ali məktəblərdə xarici dillərin tədrisində əmək bazarının müasir ixtisasçılardan tələb etdiyi səriştələrin formalaşdırılması məsələsinə ciddi yanaşılmalıdır. Azərbaycanda son on illiklərdə xarici dillərin tədrisində, bu sahədə aparılan tədqiqat işlərində, dərslük və sillabusların tərtibində kommunikativ yanaşma əsas götürülmüş və bu öz nəticəsini göstərməkdədir. Azərbaycan tələbələri və məzunları xarici dillərdə qrammatik və fonetik aspektdən düzgün və səlis danışmaq qabiliyyətlərinə görə qiymətləndirilir. Lakin, müasir dövrdə dildən istifadə edərkən tək cə dil qaydalarına riayət etmək, qarşılıqlı anlaşma, uğurlu ünsiyyət qurmaq üçün kifayət deyil. Tələbələrin gələcəkdə beynəlxalq səviyyədə əməkdaşlıq etməsi, Azərbaycanı, onun mədəniyyətini, mənəvi dəyərlərini layiqincə tanıtməsi digər mədəniyyətlərlə real həyatda ünsiyyət qurması üçün təhsil sistemimizdə problemlər mövcuddur. Hal-hazırda Avropa Şurasının əmək bazarı şəraitində uğurlu fəaliyyət göstərmək üçün vacib olan səriştələr arasında mühüm yer tutan mədəniyyətlər arası səriştənin formalaşdırılmasına təcrübənin göstərdiyi kimi xarici dillərin tədrisində layiqincə diqqət yetirilmir. Artıq dünyanın 64 ölkəsində Ümumi Avropa Xarici Dil Səviyyəsinin Müəyyənləşdirilməsi Sistemini (CEFR-The Common European Framework of Reference for Languages) təklif etdiyi mədəniyyətlər arası səriştənin formalaşdırılması səviyyəsini müəyyən etmək üçün istifadə olunan qiymətləndirilmə alətinin Azərbaycan mədəniyyəti və milli dəyərlərini əks etdirən milli modelinin yaradılması zəruridir.

Mədəniyyətlər arası səriştə anlayışını ifadə edən ən çox işlənən terminlər müqayisəli təhlilini etməmişdən əvvəl əsas konsepsiya “mədəniyyət” və “səriştə” sözlərinin anlamını müəyyən etmək vacibdir. Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev Azərbaycan mədəniyyəti hər zaman fəaliyyətinin əsas istiqaməti kimi diqqət mərkəzində saxlayaraq belə qeyd edirdi: “Xalq bir çox xüsusiyyətləri ilə tanınır, sayılır və dünya xalqları arasında seçilir. Onlardan ən dəyərlisi, ən əhəmiyyətli – mədəniyyətdir” [1, s. 6]. Mədəniyyət məfhumunun ifadəsi, təyinatı, təsnifatı, tarixi, tədqiqat tarixi dərindən öyrənilmişdir. Biz bu məfhumu tədqiqatlarımızın çərçivəsində yalnız mədəniyyətlər arası kompetensiya ifadəsinin əsası kimi nəzərdən keçiririk: Mədəni şəxsiyyətin özünü təyin etməsi üçün əsas kimi götürülməli, digər mədəniyyətlərlə qarşılıqlı əlaqədə mədəniyyəti əks etdirməli: lakonik və universal qalmalıdır.

Səriştə anlayışı da Azərbaycan dilində mübahisəli məsələlərdəndir. Səriştə - əldə olmuş bilik və bacarıqları praktik fəaliyyətdə effektiv və səmərəli tətbiq etmək qabiliyyətidir. O, şəx-

sin qazandığı bilik və bacarıqların konkret fəaliyyətin nəticəsinə çevrilməsini təmin edir. Elmi-metodik ədəbiyyatlarda “kompetensiya” və ya “səriştə” termini ilə bərabər “kompetensiyalıq”, “səriştəlilik” terminlərinə də rast gəlirik. Anlayışların mənə yaxınlıqları bəzən çətinliklər yaradır. Hər iki termin eyni bir prosesin müxtəlif tərəflərini ifadə edir. Səriştə komponentlər, müəyyən bir tədris sahəsində bilik, vərdiş, bacarıqlardan ibarət nəzəri bir anlam kimi qəbul edilir. Səriştəlilik isə əldə olunan kompetensiyanın komponentlərinin təcrübələrdə realizə olunması kimi araşdırılır. [2, s. 63]. Mədəniyyətlərarası səriştənin tərif, anlamı, məfhumuna münasibət müxtəlifdir. Mədəniyyətlərarası problemlər aktuallaşdıqca, müxtəlif sahələri əhatə etdikcə, onun haqqında fikirlər, mülahizələr, tədqiqatların nəticələri də müxtəlifdir. Mədəniyyətlərarası səriştənin artıq bir çox sahələr üzrə modelləri işlənilib hazırlanmışdır: siyasət, diplomatiya, təhsil, fitness, menecment, tibb, səhiyyə, konsaltinq. Lakin mədəniyyətlərarası səriştənin müasir dünyada vacibliyinin hamı tərəfindən qəbul edilməsi, təklif edilən modellərin rəngarəngliyinə baxmayaraq bu səriştəyə yanaşma, konseptuallaşma, dərindən tədqiq; formalaşdırılmasının metod və yolları və nəhayət yiyələnmə səviyyəsinin kontrolu, yoxlanması, qiymətləndirilməsi sahəsində tədqiqatçılar arasında yekdillik yoxdur. Hər bir tədqiqatçı tədqiqata müxtəlif fərziyyə, təyinat, məqsəd və metodlarla başlayır. Bu səbəbdən mövcud tədqiqatçıları eyni bilik sahəsində birləşdirmək çətinidir. Müasir ixtisasçı üçün vacib sayılan mədəniyyətlərarası səriştənin mahiyyətini anlamaq üçün bu termini və onunla bərabər, ona sinonim olan terminləri araşdıraq. Qeyd etdiyimiz kimi, mədəniyyətlərarası səriştəyə həsr olunmuş tədqiqatlarda istifadə olunan yanaşmalarda mövcud olan konseptual və metodoloji müxtəliflik terminoloji sahədə də uyğunsuzluğa səbəb olmuşdur. Yeni terminlərin alınması, tərçümə edilməsi və bəzən mənaca yaxın sözlərdə əvəz edilməsi bəzi məfhumların, anlayışların düzgün ifadə edilməməsi bir sıra çətinliklər yaradır. Mənbələrin analizi göstərir ki, bir termin müxtəlif konsepsiyaları ifadə edir və əksinə bir neçə müxtəlif termin eyni bir konsepsiyayı əks etdirir. [3, s. 122]. Mədəniyyətlərarası səriştə məfhumunun ifadəsi də bir çox ölkələrdən, bir çox elm sahələrinin alimləri tərəfindən tədqiq edilmişdir. R.P.Milrud kompetensiyalıq şəxsi kateqoriya, kompetensiyaları isə tədris proqramının vahidləri kimi araşdırır. [4, s. 30]. Beləliklə deyə bilərik ki, kompetensiyalıq kompetensiyanın aktual təzahürü, realizəsi, həyata keçirilməsi və fəaliyyətdə olmasıdır [5, s. 17].

İlk olaraq “çarpazlaşan mədəniyyət” (ing. cross-cultural) və “mədəniyyətlərarası” (ing. intercultural) terminlərini müqayisə edək. “Çarpazlaşan mədəniyyət” əsasən iki ayrı-ayrı cəmiyyətin mədəni fərqliliyini uğurla mənimsəmək qabiliyyətidir. Bu zaman müqayisə olunan mədəniyyətlər təcrid olunmuş şəkildə təqdim olunur. [6, s. 468]. Sosiomədəni səriştəni də həmçinin mədəniyyətlərarası səriştə ilə müqayisə edək. V.V.Safonova sosiomədəni kompetensiyayı “individa müxtəlif tip mədəniyyətlər və sivilizasiyalar və onlara uyğun kommunikativ ünsiyyət normalar, mədəniyyətlər, faktları və hadisələrinə adekvat şəkildə interpretasiya etmək və müasir mədəniyyətlərarası ünsiyyət tiplərdə şəxsi və professional sahədə əhəmiyyətli problemlərin həlli zamanı qarşılıqlı münasibət strategiyası seçimində bu istiqamətlərdən istifadə etməkdə kömək edən çoxfunksiyalı kompetensiyadır” [7, s. 29]. Bəzi tədqiqatçılar sosiomədəni kompetensiyayı mədəniyyətlərarası kommunikasiya ilə eyniləşdirirlər. [8, s. 83; 15, s.14]. Bizim fikrimizcə sosiomədəni kompetensiya tədris məqsədi kimi əsasən dil ixtisaslı ali məktəblərdə həyata keçirilən xarici dillərin tədrisinə sosiomədəni yanaşmaya xasdır. Bu yanaşmaya görə “təhsil alanların sosiomədəni təhsil mədəniyyətlərə - etnik, superetnik, sosial submədəniyyətdən geosiyasi rəng alan regional-kontinental mədəniyyətlərə və dünya mədəniyyətinə qədər açıq olması və onların dialoqu prinsipi ilə həyata keçirilməlidir [2, s. 14]. Mədəniyyətlərarası səriştə anlayışına V.A.Kokkotanın kommunikativ səriştə strukturunda qeyd etdiyi ölkəşünaslıq kompetensiyası daha çox yaxındır. [11, s. 20]. Ölkəşünaslıq kompetensiyası illokutiv ünsiyyət zamanı (nəsə soruşmaq, dəvət etmək, kiməsə məlumat vermək) ünsiyyətdə iştirak edən və dili öyrənilən ölkənin tarixi, mədəniyyəti və xüsusiyyətini nəzərə almaq qabiliyyətidir. V.A.Kokkotan qeyd edirdi: “Ölkəşünaslıq səriştəsi həmçinin linqvoölkə-

şünaslıq komponentini də əhatə edir. Bu ya sizin dilinizdə başqa cür adlanan və ya sizin ölkənizdə olmayan əşya, hadisə, idea, faktları ifadə edən xarici dildən alınma söz və ifadələrin düzgün istifadə edilməsi deməkdir” [11, s. 20].

Mədəniyyətlərarası səriştə və mədəniyyətlərarası kommunikativ səriştə ayrı-ayrı tədqiq edilir. Mədəniyyətlərarası səriştəyə malik şəxs digər xalqların ölkə və mədəniyyət nümayəndələri ilə mədəniyyətlərarası kommunikasiya haqqında olan biliklərdən ünsiyyət, kontakt qurmaq bacarığından istifadə edərək öz doğma dilində əlaqə qura bilir. Mədəniyyətlərarası kommunikativ səriştəyə malik şəxs isə müxtəlif ölkə və mədəniyyətin nümayəndələri ilə ünsiyyəti, əlaqəni xarici dildə qurur. Mədəniyyətlərarası kommunikativ səriştəyə malik fərd həm mədəniyyətlərarası həm də dillərarası vasitəçi kimi çıxış edə bilər. Buna görə də xarici dilləri tədris edərkən mədəniyyətlərarası kommunikativ səriştənin formalaşdırılması vacibdir. Bizim maraq dairəmizin mərkəzində olan “mədəniyyətlərarası səriştə” termini isə ənənəvi olaraq tədrisin nəzəriyyəsi və metodikası sahəsində işlənir [12, s. 257]. Azərbaycanda xarici dillərin tədrisi metodikası sahəsində aparılan tədqiqat işlərində əsasən “mədəniyyətlərarası kommunikasiya” termini işlənir. Mədəniyyətlərarası səriştə anlayışının dəqiq konseptual vahid tərifini yoxdur. Məsələn: Q.V.Yelizarova və N.D.Qalskova “mədəniyyətlərarası səriştə” terminini mədəniyyətlərarası kommunikativ səriştə əvəzinə işlədirlər. Mədəniyyətlərarası səriştə şəxsiyyətə mədəniyyət dialoqu çərçivəsində və ya başqa sözlə mədəniyyətlərarası kommunikasiya şəraitində özünü realizə etməyə imkan verən qabiliyyətdir [13, s. 4]. Buna bənzər təyinatı C.Bennett də verir: Mədəniyyətlərarası səriştənin müxtəlif mədəni kontekstlərdə effektiv və lazımı qarşılıqlı əlaqələri yaratmağa qabil olan koqnitiv, affektiv və davranış xüsusiyyət və vərdislər toplusudur: 1) Koqnitiv: mədəni özünüdərk, ümummədəni biliklər, xüsusi mədəni biliklər, qarşılıqlı münasibətlərin analizi. 2) Affektiv: öyrənməyə maraq, koqnitiv, motivasiya, geniş dünyagörüş. 3) Davranış vərdisləri: münasibət qurmaq, problemlərin həlli, empatiya, informasiya toplamaq bacarıqları. [14, s3].

C.Bennettin bu tərifini daha dolğun hesab edərək müəlliflər bunu əsas götürərək mədəniyyətlərarası səriştəni müəyyən koqnitiv, affektiv və davranış fəaliyyəti, vərdiş, bacarıq və şəxsiyyət keyfiyyətlərinin vasitəsilə effektiv mədəniyyətlərarası ünsiyyət qurmağı həyata keçirmək qabiliyyəti kimi təyin edə bilərik. Mədəni intellekt (ing. Cultural intelligence) mədəniyyətlərarası məlumatlılıq və mədəni savadlılıqdan fərqli olaraq mədəniyyətə baxış nöqtəyi nəzərindən biliklərin tədris nəticəsində əldə edilməsi deyil, xarici mədəniyyətin nümayəndəsinin digər mədəniyyət əlamətlərini həmin mədəniyyətin doğma daşıyıcılarının malik olduqları şəkildə interpretasiya edilməsini təbii qabiliyyət kimi qəbul edir. “Mədəni intellekt” məfhumunu bir sıra intellekt tiplərinin (sosial, emosional və.s) konsepsiyasının nəzəri cəhətdən tərtib olunduğu zaman Harvard universitetinin professoru Kristofer Erli tərəfindən elm aləminə daxil edilmişdi. Mədəni intellektin mürəkkəb strukturunu psixologiyada qəbul edilmiş intellektin struktur modelini təkrar edir. Ümumilikdə, mədəni intellektin inkişafı mədəniyyətlərarası kompetensiyanın formalaşdırılmasına kömək edir.

Termin	İnterpretasiya
Mədəniyyətlərarası kompetensiya	Tədrisin tərkibinə ünsiyyət dilindən asılı olmayaraq digər mədəniyyətlərin aşılınması metodlarının daxil edilməsi hesabına formalaşan digər mədəniyyət nümayəndələri ilə öz doğma dillərində qəbul edilən şəkildə qarşılıqlı münasibət qurmaq qabiliyyəti.
Mədəniyyətlərarası kommunikativ kompetensiya	Tədrisin tərkibinə ünsiyyət dilindən asılı olmayaraq digər mədəniyyətlərin aşılınması metodlarının daxil edilməsi hesabına formalaşan digər mədəniyyət nümayəndələri ilə xarici dildə qəbul edilən şəkildə qarşılıqlı münasibət qurmaq qabiliyyəti.
Xarici dilli kommunikativ	Tədrisin tərkibinə xarici dil və onun daşıyıcılarının mədəniyyəti haqqında materialların daxil edilməsi hesabına formalaşan müxtəlif mə-

kompetensiya	dəniyyətlərin nümayəndələri ilə xarici dildə uğurlu kommunikasiya qurmaq qabiliyyəti.
Sosiomədəni kompetensiya	Tədrisin tərkibinə dialoq kontekstində müxtəlif mədəniyyətlər haqqında materialın daxil edilməsi hesabına formalaşan müxtəlif mədəniyyət tipləri və onlara uyğun olaraq xarici ildə ünsiyyət normalarında seçim etmək qabiliyyəti.
Ölkəşünaslıq kompetensiyası	Tədrisin tərkibinə ölkəşünaslıq materiallarının daxil edilməsi hesabına formalaşan dili öyrənilən mədəniyyətin xüsusiyyətlərini həmən dilin nümayəndələri ilə xarici dildə ünsiyyət zamanı nəzərə almaq qabiliyyəti.
Etnomədəni kompetensiya	Tədrisin tərkibinə etnosların mədəniyyəti haqqında materialın daxil edilməsi hesabına formalaşan tədris olunanın doğma ölkəsinin ərazisində məskunlaşan müxtəlif etnik cəmiyyətlərin nümayəndələri ilə öz doğma dili vasitəsilə müsbət münasibət yaratmaq və saxlamaq qabiliyyəti.
Mədəniyyətlərarası effektivlik	Mədəniyyətlərarası kommunikativ kompetensiyanın iki əsas komponentindən yalnız bir komponenti olan ya öz doğma dilində ya da xarici dildə özgə mədəniyyət mühitində qoyduğu kommunikasiya məqsədinə nail olmaq qabiliyyəti.
Mədəniyyətlərarası sensitivlik	Digər mədəniyyətin nümayəndələri ilə ya öz doğma ya da xarici dillərdə ünsiyyət zamanı nəzərə çarpan əhəmiyyətli mədəni fərqləri hiss edib/ayırd edib qavramaq qabiliyyəti.
Mədəni savadlılıq	Ünsiyyət dilindən asılı olmayaraq, mədəni xüsusiyyətlər haqqında müəyyən məlumatlılıq səviyyəsinə malik olmaq hesabına digər mədəniyyətin nümayəndələri ilə uğurla qarşılıqlı münasibət yaratmaq qabiliyyəti.
Mədəni intellekt	Ünsiyyət dilindən asılı olmayaraq xarici mədəniyyətin nümayəndələrinin digər mədəniyyətin əlamətlərini həmən mədəniyyətin daşıyıcılarının mədəniyyət baxımından nümayiş etdikləri kimi interpretasiya etməyinin anadangəlmə qabiliyyəti.

Qeyd etmək lazımdır ki, təqdim etdiyimiz terminlərin işlənməsi bilik sahəsindən asılıdır. “Çarpazlaşan mədəniyyətlərarası səriştəsi” termini əsasən menecment və biznes sahəsində, “mədəni səriştə” termini səhiyyə, tibb və psixologiya üçün səciyyəvidir [12]. “Multikultural səriştə” termininə multikulturalizm məsələlərinə, milli səciyyədə mədəniyyətlərarası qarşılıqlı münasibətlər və ya mədəni müxtəlifliliyin idarə edilməsi məsələlərinə həsr olunmuş ədəbiyyatlarda rast gəlinir [9, s.48]. “Qlobal səriştə” termini beynəlxalq kompaniyaların, şirkətlərin vəzifəsi beynəlxalq menecer (ing. global managers) kimi adlanan əməkdaşların xüsusi kvalifikasiyalarının təsvirində istifadə edirlər [9, s. 48]. Beləliklə xarici alimlərin terminləri nəzəri cəhətdən təyin etdikləri elmi tədqiqat ədəbiyyatlarını qısa təhlil etdikdən sonra həmən mənaca qarışıq terminləri cədvəl şəkilində təqdim edirik. Nəticə olaraq, mədəniyyətlərarası didaktika sahəsində hər bir tədqiqatın başlamalı olduğu əsas açar məfhumlarını, terminlərin təyin edilməsi və tədqiqat ənənələrinin nəzəri diskussiyasının vacibliyini qeyd edərdik.

Ədəbiyyat

1. Мəммədov F. Kulturologiya, Мədəniyyət, Sivilizasiya. Bakı, 2016, 260 s.
2. Сысоев П.В. Информационные и коммуникационные технологии в лингвистическом образовании: М.: Книжный дом Либроком, 2013, 264 с.
3. Dearthoff D.K. The identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization at institutions of higher education in the USA Journal of Studies in Infer national Education. №10, 2006

4. Мильруд Р.П. Компетентность в изучении языка//Иностранные языки в школе. - 2004. - №7 – с. 30-36.
5. Зимняя И.А. Ключевые компетенции как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании. М., 2004, 39 с, с.17
6. Pruegger V.J., Rogers T.B. Cross-cultural sensitivity training methods and assessment// International Journal of Intercultural relations. 1994. Vol.18, №3
7. Сафонова В.В. Проблемы социокультурного образования в языковой педагогике// Культуроведческие аспекты языкового образования; Сборник научных трудов. М.; Еврошко-ла, 1998, с. 27-35.
8. Асмолова А.Г. Искусство жить с непохожими. М., 2009, 312 с.
9. Волкова Е.В. Особенности формирования межкультурной компетенции. Известия РГПУ, 2009, №109, с. 88-92
10. Болдырева Т.В . Социокультурная компетенция как связующее звено иноязычной коммуникативной и межкультурной компетенции в обучении иностранному языку // Вестник Бурятского государственного университета. 2011, № 15, с. 100-105.
11. Коккота В.А. Лингводидактическое тестирование. М., 1989, 127с.
12. Johnson J.P. Cross-cultural competence in international business//Journal of International Business. 2006, №37, p. 525-543.
13. Елизарова Г.В. Культура и обучение иностранным языкам. СПб.: КАРО, 2005, с.4.
14. C.Bennett Developing Intercultural Competence for International education faculty and staff. USA. p.3
15. Kersiene K., Savaneviciene A. Defining and understanding organization multicultural competence // Engineering Economics. 2005, №2, p48.

С.Р.Иманова

Определение смежных терминов в межкультурной дидактике

Резюме

В статье рассматривается определение, интерпретация ряда смежных терминов межкультурной дидактики. Ключевыми терминами мы выбрали: «межкультурная компетенция, межкультурная коммуникативная компетенция».

S.R.Imanova

Related Terms in the Intercultural Didactics

Summary

This paper deals with determination and interpretation of related terms in intercultural didactics. Key terms have been selected: “Intercultural competence”, “Intercultural communicative competence”.

Rəyçi: prof. D.Ə.İsmayılova

Redaksiyaya daxil olub: 14.11.2019

MÜNDƏRİCAT – СОДЕРЖАНИЕ**DİLÇİLİK – ЛИНГВИСТИКА**

A.R.AĞAYEVA	
ELMLƏRARASI ƏLAQƏLƏR	3
S.N.ASLANOVA	
DÖVRİ MƏTBUATDA İNGİLİS MƏNŞƏLİ SÖZ VƏ İFADƏLƏR VƏ ONLARIN ALINMA SƏBƏBLƏRİ.....	7
K.Ə.ƏLİYEVA	
ONOMASTİK VAHİDLƏRİN BƏDİİ ƏDƏBİYYATDA İŞLƏNMƏSİ.....	11
V.F.HƏSƏNOVA	
FONEM FONOLOJİ NƏZƏRİYYƏLƏRİN İŞİĞİNDƏ	15
N.N.KƏRİMOVA	
İNGİLİS VƏ AZƏRBAYCAN DİLLƏRİNDƏ FEL VƏ ONUN NİTQ HİSSƏLƏRİ İÇƏRİSİNDƏ YERİ	20
A.R.MİKAYİLOVA	
DİL VASİTƏLƏRİNİN MƏTNYARATMA FUNKSİYASI.....	24
V.Ə.MURSALOVA	
BƏDİİ TƏRCÜMƏ ZAMANI MİLLİ-MƏDƏNİ ÖZÜNƏMƏXSUSLUĞUN QORUNMASI	29
S.B.MUSTAFAYEVA	
SÖZLƏRİN QRAMMATİKLƏŞMƏSİNİN ŞƏRTLƏRİ	33
A.A.RAMAZANZADƏ	
“KONSEPT” TERMİNİNİN İNKİŞAF TARİXİ	38
G.R.ZEYNALLI	
İKİSİNTAQMƏLİ SƏBƏB-NƏTİCƏ BUDAQ CÜMLƏLİ TABELİ MÜRƏKKƏB CÜMLƏLƏRİN İNTONASIYA STRUKTURU	45
C.Ə.ABBASOVA	
РОЛЬ МЕТАФОРЫ В ПОЛИТИЧЕСКИХ ТЕКСТАХ.....	51
M.SEİD-PƏZƏEV	
АРТИКЛИ КАК ФОРМАЛЬНЫЕ СРЕДСТВА ВЫРАЖЕНИЯ КОГЕЗИИ В НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ.....	56

ƏDƏBİYYAT – ЛИТЕРАТУРА

Y.A.ABDULLAYEVA	
POSTMODERNİST MƏTNDƏ AVTOFİKSİONALLIQ (M.Emisin “Reyçel qeydləri” və P.Akroydun “Oskar Uayldın vəsiyyəti” romanları əsasında)	61
S.Ə.ƏLƏKBƏRLİ	
ŞƏRİF AĞAYAR NƏSRİNDƏ PSIXOLOGİZM.....	67
H.Ə.ƏLİYEVA	
QƏDİM İNGİLİS ƏDƏBİYYATININ TƏŞƏKKÜL XÜSUSİYYƏTLƏRİ	71
F.A.ƏLİZADƏ	
ERMƏNİ-MÜSƏLMAN MÜNAQİŞƏSİNİN “HƏYAT” QƏZETİNDƏ (1905-1906) PUBLİSİSTİK ƏKSİ.....	76

N.H.MƏMMƏDOVA LƏNKƏRAN ƏDƏBİ MÜHİTİNDƏ TƏBİƏT LİRİKASI	79
N.B.SALMANOVA AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATINDA ƏDALƏTLİLİK MÖVZUSU	83
Л.Т.АЛИЕВА К ВОПРОСУ ИЗУЧЕНИЯ РУССКО-АЗЕРБАЙДЖАНСКИХ ЛИТЕРАТУРНЫХ ВЗАИМОСВЯЗЕЙ НА РАЗНЫХ ЭТАПАХ ИХ РАЗВИТИЯ	86
У.М.АСАДОВА ПРОБЛЕМА «ЧЕЛОВЕК И ВОЙНА» В ВОЕННОЙ ПРОЗЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКИХ И РУССКИХ ПИСАТЕЛЕЙ XX ВЕКА.....	91
С.ЮСИФОВА РИМ В ЭПОХУ ПРАВЛЕНИЯ ЮЛИЕВ-КЛАВДИЕВ.....	98

PEDAQOQİKA. METODİKA. PSİXOLOGİYA –
ПЕДАГОГИКА. МЕТОДИКА. ПСИХОЛОГИЯ

A.B.ALLAHVERDİYEVA ŞAGİRD LƏRİN PEŞƏLƏRƏ İSTİQAMƏTLƏNDİRİLMƏSİNDƏ AİLƏNİN ROLU	101
K.N.HAQVERDİYEV, R.T.ABDİN BƏYOVA, A.Ə.PAŞAYEVA YENİ MATERIALIN ÖYRƏDİLMƏSİNDƏ LAYİHƏLƏR METODUNUN TƏTBİQİ İLƏ ŞAGİRD LƏRİN YARADICI TƏFƏKKÜRÜNÜN İNKİŞAF ETDİRİLMƏSİ ...	104
M.A.HƏSƏNOVA, L.E.MƏHDİYEVA İNFORSASIYA-TƏHSİL MÜHİTİNİN YARADILMASI ŞƏRTLƏRİ.....	108
S.R.İMANOVA MƏDƏNİYYƏTLƏR ARASI DİDAKTİKA SAHƏSİNDƏ OLAN TERMİNLƏRİN İZAHI.....	113
S.H.MƏHƏRRƏMOVA AZƏRBAYCAN MAARİFPƏRVƏRLƏRİNİN PEDAQOJİ İRSİNDƏ MİLLİ LƏYAQƏT HİSSLƏRİN FORMALAŞDIRILMASI PROBLEMİNİN QOYULUŞU	118
K.S.MUSTAFAYEVA DƏRS DƏNKƏNAR TƏDBİRLƏRDƏ DÜNYA GÖRÜŞÜNÜN FORMALAŞDIRILMASI İMKANLARI	121
T.Ə.NƏBİYEVA PEDAQOJİ NƏZƏRİYYƏDƏ MİLLİ QÜRUR HİSSİNİN FORMALAŞDIRILMASI PROBLEMİNİN QOYULUŞU	125
Y.B.SƏMƏDOV, V.M.VƏLİYEV ELASTİKLİYİN İNKİŞAFININ METODİKİ ƏSASLARINA DAİR	128
S.X.YARDİMOVA MÜASİR DÖVRDƏ TƏHSİL SİSTEMİNDƏ İDARƏETMƏ MƏDƏNİYYƏTİNİN NƏZƏRİ ƏSASLARI	131
X.A.АЛИЕВА К ВОПРОСУ ОБ ИЗУЧЕНИИ ПРОСТОГО ПРЕДЛОЖЕНИЯ В ВУЗЕ.....	135
Д.Б.ДЖАВАДОВА ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ	138
Э.А.ДЖАВАТОВА К ВОПРОСУ ОБ ИЗУЧЕНИИ РУССКОЙ ОРФОГРАФИИ	144

Н.А.ИБРАГИМОВА

МЕТОДИКА РАЗВИТИЯ РУССКОЙ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ ШКОЛ
С АЗЕРБАЙДЖАНСКИМ ЯЗЫКОМ ОБУЧЕНИЯ В ПЕРИОД ОБУЧЕНИЯ ГРАМОТЕ
(работа над связной речью)..... 148

К.К.МАМЕДОВА

ЗАВИСИМОСТЬ МЕЖДУ МЕЖЛИЧНОСТНЫМИ ОТНОШЕНИЯМИ
И СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТЬЮ. РОЛЬ ПОЛОВЫХ РАЗЛИЧИЙ..... 153

İSTİMAİ ELMLƏR – ОБЩЕСТВЕННЫЕ НАУКИ**G.R.НƏSƏNOVA**

PALÇIQ VULKANLARINDAN TURİZMDƏ İSTİFADƏ İMKANLARI..... 157

A.N.KOSAYEV

AKTİV TURİZM NÖVLƏRİNİN İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ 162

A.MUSTAFA YEV, R.RZAYEVA

TÜRKiYƏ-AZƏRBAYCAN SİYASİ ƏLAQƏLƏRİNDƏ NAXÇIVAN..... 167

İ.F.QARALOVA

QUBA-XAÇMAZ İQTİSADİ RAYONUNDA EKOTURİZMİN
İNKİŞAF AMİLLƏRİNİN QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ..... 172

Ф.Б.АЙДЕМИРОВА, Х.Г.ДАДАШОВА

К ВОПРОСУ О ПЕРЕСЕЛЕНИИ АРМЯН НА ТЕРРИТОРИЮ АЗЕРБАЙДЖАНА 176

Nəşriyyat redaktoru: **Günel Əliyeva**

Kompyuter tərtibatı: **Günel Muxtarova**

Çapa imzalanıb: 30.12.2019. Format: 84x108 1/16.
Həcmi: 11, 5 ç.v. Tiraj: 300.

**TƏRCÜMƏ
VƏ NƏŞRİYYAT-POLİQRAFİYA MƏRKƏZİ**

Az 1014, Bakı, Rəsul Rza küç., 125/139b
Tel./faks 596 21 44
e-mail: mutarjim@mail.ru
www.mutercim.az

Hörmətli müəlliflər!

«**Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri**» adlı ali məktəblərarası elmi məqalələr məcmuəsində çap olunmaq üçün elmi məqalələrin qəbulunu davam etdirir. Məcmuəyə **dilçilik, ədəbiyyatşünaslıq, pedaqogika, psixologiya, fəlsəfə və ictimai elmlərin aktual problemlərinə** dair məqalələr daxil edilir.

Məqalələr aşağıdakı şərtlərlə qəbul edilir:

- Məqalələr Azərbaycan, rus və ingilis dillərində qəbul edilir.
- Məqalələrin həcmi 5 səhifədən az olmamalıdır.
- Məqalələr kompüterdə yığılmış formada elektron daşıyıcıda təqdim edilməlidir (Word proqramında, səhifənin ölçüləri – A4, şrift 14, sətirlərarası məsafə 1,5 interval, sağ və soldan 2 sm, yuxarı və aşağıdan 3 sm.; Azərbaycan dilində mətnlər Times New Roman, Times-Latin, rus və ingilis dillərində mətnlər Times New Roman şrifti ilə).
- Məqalələrdə istinad və mənbələrin göstərilməsi vacibdir. İstinad və mənbələr bu qaydada göstərilir:
 1. Ədəbiyyat siyahısı mətnin sonunda əlifba sırası ilə verilir.
 2. İstinad olunan ədəbiyyat nəşr olunduğu dildə verilir.
 3. Ədəbiyyatlar AAK-nın tələbləri əsasında göstərilir:

Məs.: **Rəhimov A.N. Ana dilinin tədrisi metodikası. Bakı: Mütərcim, 1997.**
Nağısoylu M.N. Abbasqulu ağa Bakıxanovun “Riyazül-Qüds” əsəri orijinaldır, yoxsa tərcümə // «Mütərcim» jurnalı, №1-2, 18 mart 2003-cü il, s. 34-35.
 4. İstinad olunmuş ədəbiyyatın nömrəsi və səhifəsi mətnin içində göstərilir. Məs.: (5, s. 112).
- Məqalənin əvvəlində Azərbaycan, rus, ingilis dillərində 5-6 açar söz göstərməlidir.
- Məqalənin sonunda məqalənin yazıldığı dildən başqa iki dildə (Azərbaycan dilində yazılmış məqalələrə ingilis və rus dillərində; məqalə rus dilində yazılıbsa, Azərbaycan və ingilis dillərində, məqalə ingilis dilində yazılıbsa, Azərbaycan və rus dillərində) xülasə verilməlidir.
- Məqalədə müəllifin elmi dərəcəsi, elektron poçt ünvanı, işlədiyi təşkilatın adı və ünvanı dəqiq göstərməlidir.
- Məqalələrə bu sahə üzrə elmi dərəcəsi olan mütəxəssisin və ya müvafiq elmi müəssisənin Elmi Şurası rəy verməlidir.

Ünvan: **Bakı şəh., Rəsul Rza küç., 125/139b**

tel.: **596 21 44**

e-mail: **mutarjim@mail.ru**

Məcmuənin elektron variantı: **www.mutercim.az**